

Nieuwe opvattingen over het moderne imperialisme

B. W. SCHAPER

Een opdracht, op korte termijn een summary te leveren voor een voordracht, die men over vijf maanden houden moet, grenst aan het onmenselijke. Uiteraard aanvaardt men hem met de nodige reserves en in de illusie, daaraan in die vijf maanden nog wel iets te kunnen doen. Dat 'iets' blijkt dan achteraf vrij weinig, waardoor de 'reserves' bepaald niet zijn verminderd. Het onderwerp behoort trouwens toch reeds tot die verschijnselen, die men moeilijker in zijn greep krijgt, naarmate men zich er langer mee bezig houdt¹.

Daartoe draagt nog bij, dat de term 'imperialisme' in de loop der jaren zo belast en geladen is geraakt, dat hij nauwelijks voor wetenschappelijk onderzoek en discussie bruikbaar is. Er is veel waars in de klacht van een scherp analyticus en kenner der materie, W. K. Hancock, dat de hele notie 'imperialisme' een pseudoconceptie is, die begint met alles duidelijk te maken, maar eindigt met alles te vertroebelen. Het is volgens hem een 'woord voor analfabeten in de sociale wetenschappen'. Het wordt 'zo arrogant en grillig gebruikt, dat het bepaald een belemmering voor het denken is geworden'. Kortom: 'imperialisme is geen woord voor geleerden. De emotionele echo's die het oproept zijn te heftig en te tegenstrijdig'². Daarin zit veel waars, maar gelukkig ook wel enige overdrijving. Trouwens: ook die verwerping is misschien te emotioneel geladen om geheel uit wetenschappelijke bezorgdheid voort te komen.

Eenzelfde argwaan komt boven, als een ander Brits historicus, G. Kitson Clark, aan het eind van een scherpzinnig essay over 'Imperialism'³ de raad geeft, woorden als 'imperialisme', 'kolonialisme', 'exploitatie' en dergelijke maar uit te bannen. Het zijn volgens hem, naar een beeld van John Ruskin, 'masked words', dat wil zeggen 'woorden met een sterke emotionele kracht, maar dubbelzinnige betekenis of überhaupt geen betekenis, waarachter de mensen hun vooroordelen verbergen en

1. Een opgave van recente literatuur heeft weinig zin, aangezien deze in het betoog zelf aan de orde komt. Een uitzondering moge worden gemaakt voor de heldere uiteenzetting van de problematiek door M. E. CHAMBERLAIN, *The New Imperialism* (Londen: Historical Association, 1970).

2. W. K. HANCOCK, ed., *Survey of British Commonwealth Affairs*, II, *Problems of Economic Policy, 1918-1939*, Part I (Londen, 1940) 1-2; w. K. HANCOCK, *Wealth of Colonies* (Cambridge, 1950) 17.

3. G. KITSON CLARK, *An Expanding Society. Britain 1830-1900* (Cambridge, 1967) hoofdst. v, 61 vlg. Soortgelijke kritiek bij E. M. WINSLOW, *The Pattern of Imperialism. A Study in the Theories of Power* (New York, 1948) 60 vlg.